

■ УДК: 007 : 304 : 001

О. Є. Бухтатий, головний консультант Головного департаменту інформаційної політики Адміністрації Президента України, кандидат наук з державного управління, доцент кафедри інформаційної політики та електронного урядування Національної академії державного управління при Президентові України, м. Київ

ДЖЕРЕЛЬНИЙ ОГЛЯД РОЗУМІННЯ Й ТЛУМАЧЕННЯ КОМУНІКАЦІЙНО-ПУБЛІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Здійснено джерельний огляд розуміння й тлумачення комунікаційно-публічної функції держави в науковому дискурсі. З'ясовано питання становлення й розвитку комунікаційної системи суспільства в науковому дискурсі, які нерозривно пов'язані з історією відносин між громадянином, інститутами громадянського суспільства та державою в процесах демократизації.

Ключові слова: комунікаційно-публічна функція держави, демократичне державотворення, свобода слова.

А. Е. Бухтатый, главный консультант Главного департамента информационной политики Администрации Президента Украины, кандидат наук по государственному управлению, доцент кафедры информационной политики и электронного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, г. Киев

К ВОПРОСУ КОМУНИКАЦИОННО-ПУБЛИЧНОЙ ФУНКЦИИ ГОСУДАРСТВА В НАУЧНОМ ДИСКУРСЕ

Осуществляется исходный обзор понимания и толкования коммуникационной функции государства в научном дискурсе. Рассмотрены вопросы становления и развития коммуникационной системы общества в научном дискурсе, неразрывно связанные с историей отношений между гражданином, институтами гражданского общества и государством в процессах демократизации.

Ключевые слова: демократическое формирование государства, свобода слова, коммуникационно-публичная функция государства.

O. Ye. Bukhtatyi, Senior Consultant of the Head of Information Policy Department of the Presidential Administration of Ukraine, Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor of the Department of Information Policy and Electronic Government, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv

THE COMMUNICATION AND PUBLIC FUNCTIONS OF THE STATE IN THE SCIENTIFIC DISCOURSE

The article presents a review of the literature on the interpretation of communication and public functions of the state in the scientific discourse. The result shows that the issue of development of communication system

of the society in the scientific discourse is inextricably connected with the history of evolution of the citizen, civil society and state relations under the democratization process.

Key words: democratic state formation, freedom of speech, communication and public functions of the state.

Постановка проблеми. Дослідження становлення й розвитку комунікаційної системи суспільства в науковому дискурсі нерозривно пов'язано з історією еволюції відносин між громадянином, інститутами громадянського суспільства та державою в процесах демократизації.

Якщо сьогодні інформацію називають «киснем» демократії, і це твердження має доказову базу, оскільки діяльність будь-якої сучасної держави чи її органів не може відбуватися в інформаційному вакуумі, то комунікація є «двигуном» демократії, оскільки всі процеси державного управління нерозривно поєднані з процесами створення, пошуку, накопичення, збереження та поширення інформації. Саме тому існує необхідність віднайдення чіткої аргументації та логічної доказової бази щодо взаємозв'язку між розвитком демократії з існуючими практиками формування комунікаційно-публічної функції держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що дослідження суті соціальних комунікацій Тенван Дейка (нідерл. Teun Adrianus Van Dijk), З. Баумана (англ. Zygmunt Bauman), Р. Дарендорфа (англ. Ralf Gustav Dahrendorf), Р. Патнема (англ. Robert D. Putnam), С. Хантінгтона (англ. Samuel P. Huntington), М. Кастелса (англ. Manuel Castells), Дж. Кіна (англ. John Keene), Ю. Хабермаса (нім. Jürgen Habermas), М. Фуко (фр. Michel Foucault), Л. Вітгенштейна (нім. Ludwig Josef Johann Wittgenstein), П. Розанвалона (англ. Pierre Rosanvallon), Нікласа Лумана (англ. Niklas Luhmann), П. Лазарсфельда (англ. Paul Felix Lazarsfeld), Р. Мертона (англ. Robert King Merton), Еверета Роджерса (англ. Everett Rogers), К. Поппера (нім. Karl Raimund Popper), Г. Йонаса (нім. Hans Jonas), Ф. Фукуями (англ. Yoshihiro Francis Fukuyama), Р. Даля (англ. Robert Alan Dahl), Р. Дебре (фр. Régis Debray), Д. МакКвейла (англ. Denis McQuail's), Ж. Бодрійяра (фр. Jean Baudrillard), Г. Інїс (англ. Harold Adams Innis) та ін. є надто важливими в сучасному науковому дискурсі з цієї проблеми.

На сучасному етапі проблематику соціальних комунікацій досліджують В. Різун, О. Богуславський, Т. Крайнікова, І. Паримський, А. Сіленко, О. Радченко, О. Скрипнюк, Г. Почепцов, Д. Андреев, Н. Драгомерецька, М. Ожеван, Д. Дуцик, Є. Романенко та ін. Слід зазначити, що в працях більшості дослідників у різних галузях гуманітарних наук чітко простежується вплив теорії масової комунікації.

Причому існує певна закономірність, яка полягає в тому, що в цих наукових розвідках суспільство розглядається як простір комунікацій, у якому циркулюють різні види соціальних та інформаційних капіталів.

Водночас малодосліджене питання становлення й розвитку комунікаційної системи суспільства в науковому дискурсі, яке, на нашу думку, нерозривно пов'язане з історією відносин між громадянином, інститутами громадянського суспільства та державою в процесах демократизації.

Мета статті — дослідити процес еволюції розуміння й тлумачення феномену соціальної комунікації в аспектах становлення комунікаційної функції держави, а також визначити її основні ознаки, завдання та роль у процесах демократичного державотворення, які ґрунтуються на традиціях свободи інформаційних відносин, розвитку комунікаційної системи суспільства.

Очевидно, що дослідження таких категорій, як «публічна комунікація», «комунікаційно-публічна функція держави», «свобода слова», «свобода інформації», «доступ до публічної інформації», «участь в управлінні державними справами» неодмінно зумовлює необхідність комплексного розгляду дефініції «комунікаційна функція держави», що забезпечує зв'язок визначеної теми з науковими та практичними завданнями, які нині постали перед вітчизняною наукою.

Виклад основного матеріалу дослідження потрібно розпочати з огляду праць з теорії соціальних комунікацій та державного управління, які багато вітчизняних науковців розглядають дещо обмежено, здебільшого акцентуючи на функції «інформування» — висвітленні поточної діяльності органів державної влади засобами масової інформації. Така позиція суттєво обмежує порушену проблематику й пов'язана з тим, що більшість вітчизняних теоретиків мають справу виключно зі сферами економічного, адміністративного, державного управління, утім, у сучасному суспільстві основоположну роль відіграють саме управлінські процеси у сфері соціальних комунікацій, а також політики, культури та ідеології, які нерозривно пов'язані з розвитком сфери публічних комунікацій.

Тен А. ван Дейк (нідерл. Teun Adrianus Van Dijk) зазначає, що глобальні й локальні простори сучасності характеризуються ускладненням владних повноважень у соціальній сфері. Володарювати означає сьогодні володіти не скільки апаратом примусу, скільки можливістю визначати поточну ситуацію в суспільстві, формулюючи критерії об'єктивності, неупередженості, авторитетності, правдивості, істинності [8, с. 8].

Аналіз наукових досліджень і публікацій, присвячених проблематиці інформаційних відносин між громадянином, інститутами громадянського суспільства та демократичними державами, перші з яких виникли в VI–V ст. до н. е., уможливило широку дослідницьку діяльність. Філософські дослідження комунікаційної функції держави здійснені ще в працях давньогрецьких мислителів Платона (грець. Πλάτων; 428–348 до н. е.) й Арістотеля (грець. Αριστοτέλης; 384–322 до н. е.), думки котрих набули продовження в працях сучасників К. Куле (фр. Corinne Coulet), Ф. Кессіді.

Більшість дослідників погоджуються з думкою, що сплеск уваги до інформаційних відносин між громадянином, інститутами громадянського суспільства та державою виник ще в часи пізнього Ренесансу, коли завдяки винаходу Й. Гутенберга (англ. Johann Gutenberg) відбулася технологічна революція у виробництві друкованої інформаційної продукції, яка в часовій системі координат збіглася з поверненням філософської думки до античних традицій та стала поштовхом до розвитку нової якості соціально-комунікаційної культури суспільства.

Зазначимо, що проблема пошуку еквілібріуму в закономірності розвитку комунікаційної системи суспільства та вирішення питання збалансованого підходу щодо врегулювання інформаційних відносин у системі демократичного державного управління порушувалася ще в працях давньогрецьких філософів. Так, Платон зазначив, що мистецтво державного управління — знання прекрасного й корисного; творче знання справедливості в державі [21, с. 618].

Арістотель у «Політиці» не тільки наголошував на «політичній природі людини», філософ уважав можливим існування індивідуума поза державою, але зазначав, що на це здатна лише «надлюдина». Тіт Лівій (лат. Titus Livius, 59 р. до н. е.) у своїй історії Риму акцентує: заснування міста почалося з того, що «Ромул скликав людей на збори і дав їм закони, оскільки нічим іншим, окрім законів, не можна було об'єднати їх у єдиний народ [25, с. 34]». Зауважимо, що наш сучасник, автор бестселера «Вільна культура» (англ. «Free Culture») Л. Лессіг (англ. Lawrence Lessig) переконаний, що «Рим було повалено тому, що вільне слово звучало вже не на форумах, від яких залишилися тільки площі, а на германських тунгах» [13, с. 7].

Суперечки й дискусії щодо побудови ідеальної моделі політичної системи, яка б, згідно з Арістотелем, забезпечувала «справедливе узгодження цілої держави та узгодження законів з метою досягнення загального блага громадян» [2, с. 88], тобто системи, здатної вибудувати такі інституції, які б урівноважували різновекторні потреби громадянина та всієї громади, зокрема стосовно індивідуальної свободи, у якій питання свободи слова та свободи вираження поглядів

відіграють надзвичайно важливу роль, активно обговорюють у науковому середовищі й донині.

Утопічні ідеї давньогрецьких філософів неодноразово ставали темою наукових і політичних дискусій, але більшість з них стосувалися пошуку ідеального державного устрою, оптимальної політичної системи, виборів, а також участі громадянина в управлінні державними справами. Зокрема відомий російський антикознавець Ф. Кессіді, досліджуючи питання «грецького дива», відзначив, що становлення грецької демократії, починаючи з «воєнної демократії» гомерівських часів, реформ Солона та Клісфена й афінської демократії в «золотий період» Перікла — усе це етапи боротьби демоса грецьких полісів за свободу, громадянські права та встановлення демократичного ладу [10, с. 16]. Більшість дослідників погоджуються з тим, що демократія визнавала за кожним громадянином свободу комунікації, яка виражалася в праві обстоювати ту чи іншу думку, критикувати державні установи й політичних діячів [10, с. 42].

Таким чином, а *priori*, феномен понять «свободи інформації», «свободи слова» та «свободи вираження поглядів» (тобто свободи комунікації), пов'язаний з терміном «демократія», яке є одним із найбільших досягнень давньогрецької системи державного управління, родоначальниками якої вважаються давні Афіни в період з 500 до 321 рр. до н. е. У цьому сенсі варто відзначити, що Арістотель пов'язував феномен виникнення держави саме з фактором вільної комунікації, адже «з-поміж усіх живих істот тільки людина має здатність говорити», та застерігав, що «мова здатна передавати як щось корисне, так і шкідливе, достоту як і те, що справедливе й несправедливе» [1, с. 17].

Принцип морально-правового релятивізму (від лат. *relativus* — відносний), сформований Протагором (давньогрецьк. Πρωταγόρας, 490–420 рр. до н. е.), характеризує настрої його епохи, для яких суспільно-політичні проблеми, питання про закон і право, їх походження й сутність набули першочергового значення. Навколо цього відбувався обмін думками, виникали гострі дискусії.

Як зазначає Г. Герасимова, основними сферами застосування інструментів комунікації в Римській імперії були право та політика, у яких долученість римських агентів публічної комунікації до сфери політики та суспільного життя були суттєвими. Більшість відомих римських ораторів практикувалися на форумі, багато з них були сенаторами й консулами. Корпус римських ораторів був численним, що свідчить про інтенсивність застосування інструментів публічних комунікацій у соціальній сфері Стародавнього Риму. Характерна ознака публічного дискурсу Стародавнього Риму — професіоналізація його суб'єктів. Саме римські оратори стали першими професіоналами

у сфері публічної комунікації. Активно використовувалися можливості письмового фіксування інформації під час підготовки, протоколювання та архівування виступів ораторів [4, с. 102].

Дж. Мільтон (англ. John Milton) в «Ареопагітиці» ще в 1644 р., досліджуючи питання щодо існування в давньогрецькому полісі такої функції держави, як «цензура», звернув увагу на те, що «ми ніде не читаємо, щоб Епікур, або розпусна кіренська школа, або безсоромні вислови циніків коли-небудь переслідувалися законом. Також ніде не згадується, що не дозволялося читання комедій старих авторів, хоча їх вистави й були заборонені» [19].

Згаданий Ф. Кессіді відзначав, що за законами афінської демократії кожен громадянин користувався повною свободою слова й самої законодавчої ініціативи, мав право критикувати посадових осіб та існуючі порядки, міг ініціювати обговорення народних зборів проекту нового закону й подати клопотання про усунення існуючого або застарілого, виступити з пропозицією та запитом.

На нашу думку, усе це надає підстав наголосити на існуванні за часів стародавніх Греції та Риму певної закономірності, яка полягала в існуванні розвиненої комунікаційної системи суспільства. Зокрема французька дослідниця К. Кулле в праці «ЗМІ в Давній Греції» зазначає, що публічні написи однозначно сприймалися, принаймні з другої половини V ст. до н. е., як інститут, пов'язаний з демократичною практикою. У демократичних полісах ті, хто інформував, та ті, кого інформували, були одними й тими самими особами, оскільки оприлюднювалося те, за що голосували збори. У такому разі прозорість була повною, а зв'язок між демократією й публічністю законів і рішень — беззаперечним [12, с. 104–105].

Аналіз філософських праць та історичних свідчень дозволяє визначити давньогрецький поліс як простір вільних комунікацій. Святилища, агора, театр, гімназія, а також місця політичних комунікацій (збори, ради, суди, державні органи) сприяли здійсненню комунікацій, а мова та писемність стали інструментами й технологіями цих соціальних комунікацій.

Підсумовуючи, можна зазначити, що ідеї давньогрецьких філософів не узгоджувалися з об'єктивною реальністю. Незважаючи на ідеалізованість деяких з них, більшість базувалися на закономірностях розвитку комунікаційної системи суспільства як практиці побудови демократичної системи державного управління.

Ці ідеї визначили вектор європейського демократичного розвитку на наступні тисячоліття, зокрема в аспектах формування та реалізації політики публічних комунікацій. Нині є всі підстави стверджувати про існування певних закономірностей розвитку комунікаційної

системи суспільства держави в процесах демократичного державотворення.

Характерно, що «Євангеліє від Іоанна» (лат. *Evangelium secundum Joannem*), яке датується дев'яностими роками першого сторіччя нашої ери, починається так: «Спочатку було Слово...» [31, с. 3]. Ж. Дерріда (фр. Jacques Derrida) зауважив, що таке твердження щодо першочерговості «слова» не тільки як первородного джерела інформації, а й як утворення «світу», наявне й у стародавній єгипетській міфології, відповідно до якої Тот — старший син Ра (бог сонця) — бог-творець, і народжує він словом. Український філософ Г. Сковорода в трактаті «Твердь бесіди» (1766) проголосив, що «Слово — плоть буде, і вселися в нього». Т. Шевченко у «вільному переспіві 11-го псалма», акцентуючи на мотиві громадянського покликання поета — захисника народних інтересів, говорив: «Возвеличу малих отих рабів німих! Я на сторожі коло їх поставлю слово» [30, с. 706–707].

Таким чином, різні етапи цивілізаційного розвитку суспільства мають певні закономірності розвитку комунікаційної системи демократичного суспільства — уявлення про важливість таких категорій, як «свобода слова», «свобода вираження поглядів, «свобода комунікацій», «участь в управлінні державними справами».

Розглядаючи поняття «держава» як окремих комплекс політичних інститутів, завданнями яких є задоволення інтересів певних суспільних груп, котрі проживають на певних територіях, можна зауважити, що вона завжди намагається контролювати комунікаційні процеси — засекретити якомога більший обсяг інформації щодо своєї діяльності, обмежити громадянам доступ до неї, ускладнивши можливість участі в управлінні державними справами. Суб'єкти владних повноважень, перешкоджаючи поширенню суспільно значущої інформації, впливають на процеси формування громадської думки й можуть моделювати, по-перше, бажаний для них розвиток подій; по-друге, спрямовувати увагу суспільства в потрібному напрямі; по-третє, обмежити можливості участі соціально активних громадян в управлінні державними справами.

Якщо в «дописемному» суспільстві носіями інформації були особистості, котрі передавали її іншим членам суспільства в усній формі, що супроводжувалося постійним викривленням у комунікаційних процесах, пов'язаних зі здійсненням «кодування-декодування» інформації, а також загрозою втрати разом з утратою носія — загибелі індивідуума, то винайдення писемності стало передвісником «масової комунікації», адже на той час порівняно нечисленні літописці та переписувачі книг перебували під жорстким контролем і цензом влади церковної та світської.

На нашу думку, існують принаймні чотири історично взаємопов'язані фактори, які деякою мірою пояснюють еволюцію посилення інтересу до комунікації, як невід'ємного явища розвитку комунікаційної системи суспільства: Ренесанс — відродження (фр. Renaissance — Відродження) на початку XVI ст. ідеалів гуманізму та орієнтації на античну філософську й культурну спадщину; розвиток друкарства (поліграфії) — набуття інформацією ознак капіталізації (товару); закріплення принципів свободи слова та вільних комунікацій у законодавствах європейських країн та Сполучених Штатів Америки (буржуазні революції); визнання й поширення в законодавствах практично всіх сучасних демократичних держав принципів свободи слова, доступу до публічної інформації та формування соціально-комунікаційної культури суспільства.

Таким чином, не применшуючи значного внеску в розвиток цивілізації давньогрецьких держав-полісів, вважаємо за доцільне звернути особливу увагу на історично зумовлену закономірність розвитку комунікаційної системи суспільства, який пов'язаний з винайденням друкарського верстата.

Першим масовим виробником інформації, яка нині розглядається як масова, вважається книгодрукування. Так, запроваджене в 1452 р. німецьким першодрукарем Йоганном Гутенбергом промислове виробництво книг започаткувало нову парадигму становлення соціально-комунікаційних структур, форм і процесів суспільного розвитку. Цей винахід здійснив революцію в способі матеріалізації та капіталізації інформації: писемне слово змінено на друковане, а книга стала товаром широкого вжитку.

Парадоксально, але якщо в 1452 р. винахідник віддрукував 180 Біблій, що цілком схвалювала церква, то через сто років — достатньо незначний історичний період — з-під друкарських пресів вийшов друком тисячний тираж книги Ніколи Коперника (пол. Mikołaj Kopernik) «Про обертання небесних сфер» (лат. «De revolutionibus orbium coelestium»), яка згодом кардинально змінила уявлення про всесвіт і потрапила до переліку видань, заборонених Ватиканом.

Саме друкарство сприяло стрімкому поширенню в Німеччині знаменитих 95 тез Мартіна Лютера (нім. Martin Luther) та ідей Реформації, що на той час створило значні проблеми для тогочасної католицької церкви, а також сформувало підґрунтя для розвитку ідей Просвітництва.

Про активний розвиток друкарства на території Західної Європи свідчить Ф. Бродель, котрий зазначав, що перший друкарський верстат у Ліоні (Франція) встановили в 1473 р., а вже в 1539 р., напередодні великого страйку, працювала сотня верстатів, що засвідчує:

працювала тисяча робітників, зокрема учні, підмайстри та майстри. Друкарське ремесло було новою справою, капіталістичною, і певно, що одні й ті самі причини зумовлювали одні й ті самі дії, скрізь — у Парижі в 1539 та 1572 рр., в Женеві близько 1560 р. і навіть у Венеції, в Альда Мануція 1504 р. — відбулися страйки та бунти [3, с. 422–423].

Дж. Мільтон (англ. John Milton; 1608–1674) у «нецензурованій» праці «Ареопагітика» звернув увагу британських законодавців на неприпустимість упровадження такої непритаманної функції держави, як цензура. Він доводив, що функція, відповідно до якої «не може бути з цього часу надрукована або надана в продаж книга, якщо така не була попередньо схвалена й дозволена особою або особами, призначеними для дозволу такого обома Палатами або однією з них» [19], не приведе до тієї мети, заради якої вона була запроваджена.

Мільтон увів до наукового обігу поняття «відкритого ринку ідей» і «процесу повернення до істини». Істинне й мудре виживе, хибне й оманливе — згине. Уряд не повинен втручатися в цю боротьбу та впливати на шанси тієї чи іншої сторони. І навіть, якщо хибне може здобути тимчасову перемогу, те, що істинне, закликавши на захист додаткові сили, врешті-решт виживе через повернення до істини» [24, с. 73–74].

Зауважимо, що цей науковець зацікавлював українських політичних і громадських діячів XIX ст. Характерно, що однією з перших стала Леся Українка, яка у творі «Джон Мільтон» відзначила, що «в часи Мільтона в Англії була особиста неволя, але й на десяту долю не така люта, як тепер у нас, хоч за законом вважалось, що її не повинно бути» [27].

Засновник ліберально-демократичної традиції в західній політичній думці Дж. Локк (англ. John Locke) (1632–1704 рр.), досліджуючи цілі політичного суспільства та врядування, зазначав, що «першо-черговою й головною метою об'єднання людей у спільнотворенні». Водночас він зауважував, що «державні службовці не можуть виражати думки, які суперечать суспільству або тим моральним правилам, які необхідні для збереження громадянського суспільства» [14, с. 195–196]. При цьому, наголошуючи на непорушності верховенства права, зазначав: якщо законодавчий орган діє (функціонує) всупереч висловленій йому довірі, передусім, коли зазіхає на власність і прагне зробити себе чи будь-яку частину суспільства господарями або повноправними розпорядниками життя, свободи й майна, належних народів, то це неодмінно призведе до розпаду системи врядування [14, с. 246].

У результаті буржуазних революцій XVII–XVIII ст. свобода слова та заборона державної цензури стали невід'ємними складовими конституційних актів у більшості європейських держав. Вагомий внесок у становлення нової суспільної ідеології, політико-правового життя Нідерландів, які стали батьківщиною першої буржуазної революції та Європи в цілому, і перемогу революції здійснили вчені-гуманісти Гуго Гроцій (лат. Hugo Grotius; 1585–1645) і особливо Барух Спіноза (лат. Benedictus de Spinoza; 1632–1677), котрий у праці «Політичний трактат» визначив одним із обов'язків ради при монархові оприлюднення розпоряджень чи рішень царя. Зазначимо, що французький дослідник Режіс Дебре доречно наголошує, що саме «мас-медіа винайшли демократію серед аристократії, достоту як атомну зброю у військовій галузі» [7, с. 206].

Учені, філософи, політики предметно цікавилися проблемами походження влади, взаємовідносин держави й суспільства, формами державного устрою, власності, правами людини, демократією тощо. Розробка цих питань стала вагомим внеском у розвиток світової політичної думки щодо побудови сучасного цивілізованого суспільства. У XVIII ст. кардинально змінилася структура європейського публічного простору — якісно зросла роль організованої масової інформації. Структурована, каталізована, суспільно адаптована та декодована інформація подавалася суспільству як науково обґрунтована, принципово нова інформація, здійснювався контроль. Друкарство перетворило інформаційні струмки писемності у бурхливий потік нової комунікації, яка нестримно поширювала ідеї, що обумовлювали претензії нових соціальних груп і класів на участь у владі. Книжки й газети стали потужною зброєю конструкторів та архітекторів нового світового устрою. Відбулися переформатування свідомості еліти, соціальне вербування adeptів завдяки ретельній підготовці до масових рухів, першим з яких стане Французька революція 1789–1799 рр.

Ми погоджуємося з думками американських дослідників Ф. Сібертом (англ. Fred S. Seibert), У. Шраммом (англ. Wilbur Schramm) та Т. Пітерсом (англ. Theodore Peterson), котрі порівнюють початок XVIII ст. з біфуркаційним періодом — зміною парадигми функції держави від авторитарної до лібертаріанської моделі. «Влада корони була відсторонена від контролю преси, контроль церкви — усунуто, а державні монополії у видавничій справі — скасовані» [24, с. 73].

Серйозним поштовхом до руйнації на теренах як «старого», так і «нового» світів — Європи та Північної Америки, думки щодо права влади й церкви на контроль за інформацією стали «революційні» ідеї та памфлети англо-американського філософа Томаса Пейна (англ. Thomas Paine; 1737–1809 рр.), суть яких полягала в тому, що

функції держави мають зводитися не лише до забезпечення певного необхідного рівня матеріального благополуччя громадян та їх безпеки, а й до захисту їхніх природних прав. Зокрема, він зазначав, що в монархічному устрої є дещо парадоксальне: спочатку воно відмежовує людину від джерел інформації, а потім уповноважує її діяти в разі, коли потрібне вище розуміння [29]. На його думку, людина долучається до суспільного об'єднання не для зменшення своїх основоположних прав, а для їх забезпечення; відмовляючись від деяких прав в інтересах суспільства, вона залишає за собою свободу думки, свободу віросповідання і право робити для свого добробуту те, що не перешкоджає іншим.

У грудні 1792 р. Т. Пейна заочно притягнуто до суду в Лондоні за «брехливий і підривний наклеп на Короля й Парламент під назвою "Права Людини, частина II"» [11, с. 10]. Характерною особливістю того судового процесу є те, що захисник обвинувачуваного Том Ерскін — Генеральний прокурор Принца Уельського — вважав, що «у справі публікацій влада Парламенту обмежена правом індивідів вільно висловлювати та публікувати свої погляди» [11, с. 11].

4 березня 1801 р. Томас Джефферсон (англ. Thomas Jefferson; 1743–1826) у першій інавгураційній промові на пост Президента США визначив основні функції уряду, до яких, окрім необхідності «однакового і справедливого судочинства», «верховенства цивільної влади над військовою», долучено нові функції — «поширення інформації про зловживання», а також «свободи преси» [9, с. 18]. Характерно, що через чотири роки у своїй другій інавгураційній промові, підсумовуючи результати діяльності уряду, Т. Джефферсон зазначив, що «світ також був зацікавлений у справедливому та повному проведенні такого експерименту: чи достатньо свободи обговорення — за умови невтручання держави — для поширення захисту істини й чи можна за допомогою брехні та наклепів відправити у відставку уряд, який поводить цілком у дусі Конституції, завзято й чесно виконує свої обов'язки» [9, с. 22].

Загалом Т. Джефферсон не схвалював запровадження деякими штатами «адекватного покарання, передбаченого та забезпеченого законодавством проти брехні», оскільки, на його думку, «вищезгаданий експеримент довів, що коли істина та резон устояли проти брехні вкупі з фальшивими фактами, то преса, обмежена рамками істини, більше не потребує обмежень з боку закону; громадська думка виправить усі хибні погляди та міркування після заслуховування всіх зацікавлених сторін у повному обсязі; і більше немає потреби проводити якусь іншу межу між неоціненною свободою преси та її деморалізуючою розбещеністю. Якщо ж будуть нові порушення, котрі

законодавство не спроможеться припинити, то його дієвість буде доповнена й посилена цензурою громадської думки» [9, с. 23].

У першій половині XIX ст. Дж. С. Міль (англ. John Stuart Mill) зазначав, що «стосовно людей, котрі працюють, принаймні в передових країнах Європи, можна з упевненістю стверджувати: патріархальній або патерналістичній системі управління вони ніколи більше не підпорядковуватимуться. Це питання було вирішено тоді, коли вони набули доступу до газет і політичної літератури» [18, с. 89]. У свій час значну увагу цим процесам приділяв засновник утилітаризму — Ієремія Бентам (англ. Jeremy Bentham), котрий був послідовником ідеї ефективного контролю за діяльністю законодавчої й виконавчої влади за допомогою вільної преси, суспільних дискусій тощо.

Не можна не відзначити й активну позицію згаданого Т. Гоббса (англ. Thomas Hobbes), який стверджував: оскільки в державі, яка ґрунтується на продуманому суспільному договорі, неможливо встановити єдині моральні норми, свобода висловлювань і совісті є обов'язковою умовою нормального суспільного життя.

На думку Дж. С. Міля, найактивніше обговорюваними питаннями політичної науки та практики державного управління є розумні межі функцій і сфер діяльності урядів [18, с. 145].

Автор концепції поліархії Р. Даль (англ. Robert Alan Dahl), досліджуючи межі й можливості демократії в праці «Демократія та її критики», визначив серед необхідних умов такі: свободу вираження поглядів, яка передбачає критику влади, уряду, режиму, соціально-економічного порядку та владної ідеології; альтернативну інформацію. Громадяни мають право на пошук альтернативних джерел інформації. Більше того, альтернативні джерела інформації захищені законами [6, с. 341].

Регіс Дебре (фр. Régis Debray), критикуючи сучасні державні устрої, визначив, що «інформаційний апарат випередив, а отже, декласував і реорганізував за власними законами політичні, профспілкові, релігійні та педагогічні апарати» [7, с. 105]. Мішель Фуко (фр. Michel Foucault) наголошував, що володіти дискурсом — значить володіти владою. Сучасні еліти не здійснюють політики гегемонії за допомогою прямого примусу. Навпаки, пряма конфронтація свідчить про неспроможність еліт формувати такі системи знань, які внеможливають «звучання» критичних і незгодних думок [8, с. 9].

Ніклас Луман (англ. Niklas Luhmann) у праці «Реальність мас-медіа» зазначав, що в подальшому поняттям «мас-медіа» повинні бути охоплені всі публічні установи, які використовують технічні засоби для поширення повідомлень [15, с. 9]. Організації, які здійснюють комунікацію в межах мас-медійної системи, залежать від гіпотетичних

вимог і придатності (для адресатів). Це зумовлює стандартизацію, а також диференціацію та уніфікацію їхніх програм [15, с. 10].

Засновник християнської течії Жак Марітен у філософії Арістотеля (фр. Jacques Maritain) зазначав, що соціальні права й соціальні свободи повинні мати відповідні до них відповідальності; права й обов'язки щодо політичного суспільства, взаємні права й обов'язки соціальних груп і держави; управління народом, народом і для народу; функції влади в політичній і суспільній демократії; усвідомлений моральний обов'язок, що стосується як справедливих законів, так і Конституції, які гарантують народові (різні) свободи [16].

Нині суть публічних комунікацій полягає не тільки в поширенні державою інформації. Ключовою метою є формування позитивної громадської думки щодо державної політики в різних сферах суспільного життя, отримання вотуму довіри від громадян, соціальних інститутів і суспільства загалом.

Очевидно, що об'єктом комунікаційно-публічної функції держави є не весь обсяг інформації в її просторово-часовому та ціннісному вимірах, а лише та частка публічної інформації, яка здатна впливати на розвиток окремого індивіда, суспільства в цілому або певних соціальних груп зокрема.

Цю інформацію слід сприймати як суспільно значущу. Очевидно, що вплинути на формування в більшості членів соціуму певного ставлення до певної політичної, соціальної, культурної або іншої проблеми вона може лише за умови позитивного сприйняття мінімально необхідною кількістю його членів. Суспільно значуща інформація, поширюючись каналами міжособового спілкування та декодуючись під час цих процесів, набуває статусу масової. Зрозуміло, що ефективність її розповсюдження залежить від того, яка кількість членів суспільства долучиться до процесу комунікації.

Сучасне позиціонування понять «свобода слова», «свобода вираження поглядів», «вільний доступ до інформації» в більшості європейських держав набуло відображення в положеннях статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, підписаної Урядами — членами Ради Європи від 4 листопада 1950 р., якими визначається право кожного на вільний доступ до інформації та її поширення. Цей постулат відображається в конституційних актах більшості європейських держав і фактично перетворився на синонім демократії.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що філософські пошуки ідеальної моделі взаємовідносин громадянина — суспільства — держави завжди ґрунтувалися на засадах об'єктивної реальності. Незважаючи на ідеалізованість деяких з них, більшість

мають реальне підґрунтя — існуючу практику побудови демократичної системи державного управління. Нині є всі підстави стверджувати про існування певних закономірностей і циклічної трансформації інформаційної функції держави в процесах суспільно-історичного розвитку до функції суспільних комунікацій.

Упровадження в практику державного управління загальноvizначних демократичних принципів свободи слова, свободи вираження поглядів і переконань, відкритість інформації про діяльність державних органів (якщо це не суперечить принципам національної безпеки) дозволяє говорити про необхідність скорочення атавістичних контролюючих функцій держави у сфері інформаційних відносин і трансформації їх у межах партиципальної комунікації, тобто публічних комунікацій, основаних на приматі свободи слова, свободи вираження поглядів та участі громадянина в управлінні державними справами.

Перспективи подальших досліджень ґрунтуються на сучасних особливостях взаємодії держави, суспільства й кожного індивіда та, насамперед, полягають у необхідності здійснення наукової розвідки в царині зміни парадигми контролюючих функцій держави у сфері інформаційних відносин, притаманних епосі індустріального суспільства, та трансформації їх у модель партиципаторної комунікації, яка є невід'ємним чинником подальшого демократичного державотворення в умовах європейської інтеграції України.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Етика. Політика. Риторика. Поетика. Категорії / Аристотель. — Мн. : Література, 1998. — 1392 с.
2. Аристотель. Політика / Аристотель ; [пер. з давньогрек. та передм. О. Кислюча]. — Київ : Основи, 2000. — 239 с.
3. Бродель Ф. Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст. У 3-х т. Т. 2. Ігри обміну / Фернан Бродель ; [пер. з фр. Г. Філіпчук]. — Київ : Основи, 1997. — 558 с.
4. Герасимова Г. Публичные коммуникации античности как ресурс связей с общественностью / Г. И. Герасимова. — Теория и практика общественного развития. — Випуск № 2. — 2011. — С. 100–103.
5. Гоббс Т. Сочинения в 2 т. Т.1. / Т. Гоббс. — М. : Мысль, 1989. — 622 с.
6. Даль Р. Демократия и ее критики / Р. Даль ; [пер. с англ. М. В. Ильина]. — М. : «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2003. — 576 с.
7. Дебре Р. Интеллектуальная власть у Франции / Режис Дебре ; [пер. з фр. В. Артюх]. — Київ : ДУХ і ЛІТЕРАК, 2008. — 308 с.
8. Дейк Тен ван. Дискурс и власть. Репрезентация доминирования в языке и коммуникации / Тен ван Дейк ; [пер. с англ. Е. Кожемякина]. — М. : Книжный дом «Либроком», 2013. — 344 с.

9. Інавгураційні промови Президентів США / [пер. з англ. В. К. Горбатука]. — Харків : Фоліо, 2009. — 335 с.
10. Кессиди Ф. К истокам греческой мысли / Феохар Кессиди. — СПб. : Алетейя, 2001. — 278 с.
11. Кін Дж. Мас-медіа і демократія / Джон Кін ; [пер. з англ. О. Грищенко]. — Київ : К.І.С., 1999. — 134 с.
12. Куле К. СМИ в Древней Греции: сочинения, речи, разыскания, путешествия... / К. Куле ; [пер. с фр. С. В. Кулланды]. — М. : Новое литературное обозрение, 2004. — 256 с.
13. Лессиг Л. Свободная культура / Л. Лессиг ; [пер. с англ. О. Данилова]. — М. : Прагматика Культуры, 2007. — 272 с.
14. Лок Д. Два трактата про врядування / Джон Лок. ; [пер. з англ. О. Терех, Р. Димерець]. — Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. — 265 с.
15. Луман Н. Реальность масс-медиа / Никлас Луман ; [пер. с нем. А. Ю. Антоновского]. — М. : Праксис, 2005. — 256 с.
16. Маритен Жак. Человек и государство / Жак Маритен ; [пер. с англ. Т. Лифинцевой]. — М. : Идея-Пресс, Дом Интеллектуальной книги, 2000. — 196 с.
17. Милль Дж. С. Основы политической экономии и некоторые аспекты их приложения к социальной философии. В 3-х томах. Том I. / Дж. С. Милль ; [пер. с англ. В. Бобров и др.]. — М. : Изд-во «Прогресс», 1981. — 495 с.
18. Милль Дж. Основы политической экономии. Т. III / Дж. С. Милль ; [пер. с англ. В. Бобров и др.]. — М. : Изд-во «Прогресс», 1981. — 448 с.
19. Мильтон Д. Ареопагитика. Речь о свободе печати от цензуры, обращенная к парламенту Англии [Электронный ресурс] / Джон Мильтон. — Современные проблемы. — Выпуск № 1 (Москва — Новосибирск, март 1997 г.). — Режим доступа: <http://www.krotov.info/acts/17/2/milton.htm>. — Загл. с экрана.
20. Патнам Роберт Д. Творення демократії: Традиції громадської активності в сучасній Італії / Р. Д. Патнам, Р. Леонарді, Р. Й. Нанетті ; [пер. з англ. В. Ющенко]. — Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. — 302 с.
21. Платон. Законы / Платон ; [пер. с древнегреч. А. Лосева, В. Асмуса, А. Годи]. — М. : Изд-во «Мысль», 1999. — 832 с.
22. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / П'єр Розанвалон; [пер. з фр. Євгена Марічева]. — Київ : Вид. дім «Киево-Могилянська академія», 2009. — 287 с.
23. Ролз Джон. Політичний лібералізм / Джон Ролз ; [пер. з англ. О. Мокровольський]. — Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. — 382 с.
24. Сиберт Фред С. Четыре теории прессы / Фред. С. Сиберт, Уилбур Шрамм, Теодор Питерсон ; [пер. с англ. М. Полевая]. — М. : Национальный институт прессы ; Изд-во «Вагриус». — 1998. — 224 с.

25. Тит Ливий. История Рима от основания Города: в 3 т. Т.3, Кн. XXXIV–XLV : пер. с лат. / Тит Ливий ; Под общ. рук. Г. Кнабе, А. И. Солопова, Э. Г. Юнц ; Сост., коммент. Ф. А. Михайловский, В. М. Смирин ; Ред. пер. М. Л. Гаспаров. — М. : Ладомир, 2002. — 795 с.
26. Де Токвиль Алексіс. Про демократію в Америці : у 2 т. / Алексіс де Токвіль ; [пер. з фран. Г. Філіпчук, М. Москаленко]. —Київ : Вид. дім «Всесвіт», 1999. —590 с.
27. Леся Українка. Джон Мільтон [Електронний ресурс] / Леся Українка. — Режим доступу: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Miscel/JMilton.html>. —Назва з екрана.
28. Хабермас Ю. Первым почуть важное: что отличает интеллектуала? [Электронный ресурс]. // Юрген Хабермас ; [пер. с нем. Кирилла Левинсона]. — Неприкосновенный запас. Дебаты о политике и культуре. —2006. —№ 3 (47). —Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2006/47/>. —Загл. с екрана.
29. Хитченс К. Томас Пейн. Права человека / Кристофер Хитченс ; [пер. с англ. Смирнова Н.]. —М. : Изд-во «АСТ», 2009. —218 с.
30. Шевченко Т. Повне зібрання творів: у 12 т. / Т. Шевченко / Редкол.: М. Жулинський (голова) та ін. — Київ : Наук. думка, 2001. — 784 с.
31. The New Testament in Greek — The Gospel According to St. John. Volume Two. The Majuscules // [Edited by U. B. Schmid, with W. J. Elliott and, D. C. Parker]. —Brill, 2007. —558 p.

References

1. Aristotle. Etika. Politika. Ritorika. Poeziya. Kategorii / Aristotle. —Mn. : Literatura. 1998. —1392 s.
2. Aristotle. Polityka / Aristotle ; [per. z davnohr. ta peredm. O. Kysliucha]. —Kyiv : Osnovy, 2000. —239 s.
3. Braudel Fernand. Materialna tsyvilizatsiia, ekonomika i kapitalizm, XV–XVIII st. U 3-kh t. T. 2. Ihry obminu / Fernand Braudel ; [per. z fr. H. Filipchuk]. —Kyiv : Osnovy, 1997. —558 s.
4. Gerasimova G. Publichnyye kommunikatsii antichnosti kak resurs svyazey s obshchestvennostyu / G. I. Gerasimova. —Teoriya i praktika obshchestvennogo razvitiya. —Vipusk № 2. —2011. —S. 100–103.
5. Hobbes Thomas. Sochineniya v 2 t. T.1. / Thomas Hobbes. —M. : Mysl, 1989.— 622 s.
6. Dahl Roald. Demokratiya i eye kritiki / Roald Dahl ; [per. s angl. M. V. Ilina]. —M. : «Rossiyskaya politicheskaya entsiklopediya» (ROSSPEN), 2003. —576 s.
7. Debray R. Intelktualna vlada u Frantsii / R. Debray ; [per. z fr. V. Artiukh]. —Kyiv : DUKh i LITERAK, 2008. —308 s.
8. Deyk Tenvan. Diskursi vlast. Rerezentatsiya dominirovaniya v yazyke i kommunikatsii / Tenvan Deyk ; [per. s angl. E. Kozhemyakina]. —M. : Knizhnyy dom «Librokom», 2013. —344 s.

9. Inavhuratsiini promovy Prezydentiv USA / [per. z anhl. V. K. Horbatiuka]. — Kharkiv : Folio, 2009. —335 s.
10. Kessidi F. K stokam grecheskoy mysli / Feokhar Kessidi. —SPb. : Aleteyya, 2001. —278 s.
11. Keene John. Mas-media i demokratiia / John Keene ; [per. z anhl. O. Hryshchenko]. —Kyiv : K.I.S., 1999. —134 s.
12. Kule K. SMI v Drevney Gretsii: sochineniya. rechi. razyskaniya. puteshestviya... / K. Kule ; [per. s fr. S. V. Kullandy]. —M. : Novoye literaturnoye obozreniye, 2004. —256 s.
13. Lessig Lawrence. Svobodnaya kultura / Lawrence Lessig ; [per. s angl. O. Danilova]. —M. : Pragmatika Kultury, 2007. —272 s.
14. Locke John. Dva traktaty pro vriaduvannia / John Locke. ; [per. z anhl. O. Terekh, R. Dymerevs]. —Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2001. —265 s.
15. Luhmann Niklas. Realnost mass-media / Niklas Luhmann ; [per. s nem. A. Yu. Antonovskogo]. —M. : Praxis, 2005. —256 s.
16. Maritain Jacques. Chelovek i gosudarstvo / Jacques Maritain ; [per. s angl. T. Lifintsevoy]. —M. : Ideya-Press. Dom Intelktualnoy knigi, 2000. —196 s.
17. Mill John Stuart. Osnovy politicheskoy ekonomii i nekotoryye aspekty ikh prilozheniya k sotsialnoy filosofii. V 3-kh tomakh. Tom I. / John Stuart Mill ; [per. s angl. V. Bobrov i dr.]. —M. : Izd-vo «Progress», 1981. —495 s.
18. Mill John Stuart. Osnovy politicheskoy ekonomii. T. III / Mill John Stuart ; [per. s angl. V. Bobrov i dr.]. —M. : Izd-vo «Progress», 1981. —448 s.
19. Milton John. Areopagitika. Rech o svobode pechati ot tsenzury. obrashchennaya k parlamentu Anglii [Elektronnyy resurs] / John Milton . —Sovremennyye problemy. —Vypusk № 1 (Moskva — Novosibirsk. mart 1997 g.). —Rezhim dostupa: <http://www.krotov.info/acts/17/2/milton.htm>. —Zagl. s ekrana.
20. Patnam Robert D. Tvorennia demokratii: Tradytsii hromadskoi aktyvnosti v suchasniy Italii / R. D. Patnam, R. Leonardi, R. Y. Nanetti ; [per. z anhl. V. Yushchenko]. —Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2001. —302 s.
21. Plato. Zakony / Plato ; [per. s drevnegrech. A. Loseva. V. Asmusa. A. Godi]. —M. : Izd-vo «Mysl», 1999. —832 s.
22. Rasanvallon Pierre. Demokratychna lehitymnist. Bezstoronnist, reflektivnist, nablyzhenist / Pierre Rasanvallon ; [per. z fr. Yevhena Maricheva]. —Kyiv : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2009. —287 s.
23. Rawls John. Politychnyi liberalizm / John Rawls ; [per. z anhl. O. Mokrovolskyi]. —Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2000. —382 s.
24. Seibert Frederick. Chetyre teorii pressy / Frederick Seibert, Theodore Peterson, Wilbur Schramm ; [per. s angl. M. Polevaya]. —M. : Natsionalnyy institut pressy ; Izd-vo «Vagrius». —1998. —224 s.
25. Titus Livius. Istoriya Rima ot osnovaniya Goroda: v 3 t. T.3. Kn. XXXIV–XLV : per. s lat. / Titus Livius ; Pod obshch.ruk. G. Knabe. A. I. Solopova. E. G. Yunts ; Sost.. komment. F. A. Mikhaylovskiy. V. M. Smirin ; Red.per. M. L. Gasparov .— M. : Ladomir, 2002. —795 s.

26. de Tocqueville Alexis-Charles-Henri Clérel. Pro demokracji u Ameryki : u 2 t. / Alexis-Charles-Henri Clérel de Tocqueville; [per. z fran. H. Filipchuk, M. Moskalenko]. —Kyiv : Vyd. dim «Vsesvit», 1999. —590 s.
27. Lesia Ukrainka. John Milton [Elektronnyi resurs] / Lesia Ukrainka. — Rezhym dostupu: <http://www.l-ukrainka.name/uk/Miscel/JMilton.html>. — Nazva z ekrana.
28. Habermas Jürgen. Pervym pochuyat vazhnoye: chto otlichayet intellektuala? [Elektronnyi resurs] // Jürgen Habermas ; [per. s nem. Kirilla Levinsona]. — Neprikosnovennyi zapas. Debaty o politike i kulture. —2006. —№ 3 (47). — Rezhim dostupa: <http://magazines.russ.ru/nz/2006/47/>. —Zagl. s ekrana.
29. Hitchens Christopher Eric, Thomas Paine. Prava cheloveka / Christopher Eric Hitchens ; [per. s angl. Smirnova N.]. —M. : Izd-vo «AST». 2009. —218 s.
30. Shevchenko T. Povne zibrannia tvoriv: U 12 t. / T. Shevchenko / Redkol.: M. Zhulynskiy (holova) ta in. —Kyiv : Nauk. dumka, 2001. —784 s.
32. The New Testament in Greek — The Gospel According to St. John. Volume Two. The Majuscules // [Edited by U. B. Schmid, with W. J. Elliott and, D. C. Parker]. —Brill, 2007. —558 p.

■ UDC 007 : 304 : 001

Bukhtatyi O. Ye., Senior Consultant of the Head of Information Policy Department of the Presidential Administration of Ukraine, Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor of the Department of Information Policy and Electronic Government, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv
bukhtatyi@ukr.net

THE COMMUNICATION AND PUBLIC FUNCTIONS OF THE STATE IN THE SCIENTIFIC DISCOURSE

The aim of this paper is to explore the evolution of interpretation of the phenomenon of social communication in the aspects of communication function of the state formation and determine its essential features, objectives and role in the formation of a democratic state based on the traditions of freedom of information relations, development of communication system of the society.

Research methodology. The article analyzes Ukrainian scholarly works on the theory of social communications and public administration. Philosophical views and approaches to the interpretation of communication and public functions of the state are described.

Results. This study demonstrates that philosophical search for an ideal model of relations between citizens, society and state are based on the principles of objective reality. Most of them have practical basis — current practice of building a democratic public administration system. At the present time the author points out that there are certain consistent

patterns and cycling transformation of information function of the state in the social and history development to the function of public communications.

Novelty. The implementation of generally recognized democratic principles of freedom of speech, freedom of expression, transparency of information on the government affairs (in case if it is compatible with the principles of the national security) in public administration makes it possible to talk about a need for reduction of atavistic monitor functions of the state in information relations and their transformation within participatory communication meaning that public communications based on the supremacy of freedom of speech, freedom of expression and citizen participation in the management of state affairs.

The practical significance. The material in this article can be of interest to public authorities, civil society, NGOs, mass media.

Key words: democratic state formation, freedom of speech, communication and public function of the state.

Надійшла до редколегії 15.12.2016 р.